

۹۹

دانشگاه آزاد اسلامی - واحد مشهد

۲۱

پایان نامه کارشناسی ارشد

جغرافیای انسانی - اقتصاد

موضوع:

معاونت آموزشی و فرهنگی
تاسیس ۱۳۷۱

نوعه سیرکی مشهد و روستاهای شمال آن

۱۳۷۷ / ۳ / ۷

استاد ارشد: دکتر سید حسن مطهری لشکرودی

استاد مشاور: دکتر محمد حسین پاپلی یزدی

نگارش: سید علی حسن پور رضوی

سال تحصیلی ۷۴ - ۱۳۷۳

۹۸۵۲۶

شماره	عنوان	صفحه
-------	-------	------

پیشگفتار

مقدمه

طرح مسئله و اهمیت آن در شرایط مکانی و زمانی

روش تحقیق :

- مشاهده و مطالعات میدانی

- شیوه استفاده از اسناد و مدارک

- شیوه مصاحبه

- شیوه پرسشنامه

- تحلیل محتوی

نظریات پیرامون گسترش شهرها

بخش اول -

۱-۱	نظریات موجود در ارتباط با شکل‌گیری و گسترش شهرها	۲۰
۲-۱	بررسی عوامل و پیامدهای حاصله ناشی از گسترش شهرها	۲۲
۳-۱	نگرشی بر توسعه و گسترش شهرها در ایران	۲۴
۴-۱	عوامل موثر در مکان‌یابی شهر مشهد	۳۰
۴-۱-۱	موقع شهر مشهد	۳۰

فهرست مطالب

شماره	عنوان	صفحه
۴-۱-۲	مقر شهر مشهد	۳۱
۵-۱	روند رشد شهر مشهد	۳۳
بخش دوم - بررسی اجمالی جغرافیای شهرستان مشهد		
۱-۲	بررسی وضعیت طبیعی شهرستان مشهد	۴۱
۱-۱-۲	وضعیت زمین شناسی	۴۱
۲-۱-۲	وضعیت توپوگرافس	۴۴
۳-۱-۲	اقلیم	۴۷
۴-۱-۲	منابع آب	۵۶
۵-۱-۲	پوشش گیاهی	۵۷
۲-۲	بررسی اوضاع انسانی شهرستان مشهد	۵۹
۱-۲-۲	تعداد و توزیع جمعیت شهرستان مشهد	۵۹
۲-۲-۲	تراکم جمعیت	۶۱
۳-۲-۲	ترکیب جنسی و سی جمعیت	۶۵
۱-۳-۲-۲	نسبت جنسی	۶۵
۲-۳-۲-۲	نسبت سنی	۶۸

شماره	عنوان	صفحه
۴-۲-۲	تعمیراتسا و رشد جمعیت شهر مشهد	۷۲
۵-۲-۲	فعالیت و اشتغال جمعیت	۷۴
۶-۲-۲	آموزش و سواد جمعیت در شهرستان مشهد	۷۸
۷-۲-۲	مهاجرت و جابجایی جمعیت در شهرستان مشهد	۸۱
۸-۲-۲	پیامدهای اجتماعی ناشی از مهاجرت	۸۳
۹-۲-۲	حاشیه‌نشینی	۹۰
۱۰-۲-۲	مرکز ناشی از حاشیه‌نشینی	۹۴
	تاریخی رشد مشهد	
۱۰-۱	مابقیه تاریخی مشهد در دوره پیش از اسلام	۱۰۳
۳-۳	بررسی روند تاریخی در دوره اسلامی تا قرن هفتم	۱۰۶
۳-۳	مشهد از قرن هفتم هجری تا عهد صفوی	۱۱۱
۴-۳	مشهد در دوران قاجار	۱۱۵
۵-۳	مشهد در زمان پهلوی	۱۲۲
۶-۳	مشهد در دوران پس از انقلاب اسلامی	۱۲۸
۷-۳	نقشه و بافت شهر در دورانه‌های مختلف	۱۳۸

شماره	عنوان	صفحه
۸-۳	بافت شهر مشهد و اهمیت آن در رابطه با حل شدن روستاهای سجاور	۱۳۶
۹-۳	بافت شهر مشهد در دوران معاصر	۱۳۷
۱۰-۳	عوامل اصلی و جهت دهنده توسعه روزافزون شهر مشهد	۱۳۸
۱۱-۳	تحول یویایی و گسترش شهر در رابطه با سابقه تاریخی	۱۴۲
بخش چهارم - تحولات روستائی در شهرستان مشهد		
۱-۴	تحولات روستایی در شهرستان مشهد	۱۴۴
۲-۴	بررسی روستاهای جذب شده طی سالهای گذشته	۱۴۸
۳-۴	تفکیک زائی روستاهای حل شده در شهر مشهد	۱۵۱
۴-۴	شاحیه تحول روستایی	۱۵۷
۵-۴	روابط اجتماعی در جامعه روستایی و شهری نسبت به	۱۵۹
یکدیگر		
۶-۴	بررسی روابط اکولوژیکی و جدایی گزینیهها در رابطه	۱۶۴
با روستاهای جذب شده در مشهد		
۷-۴	بررسی بافت مسکن و جدایی گزینیهها	۱۷۱

فهرست مطالب

شماره	عنوان	صفحه
۸-۴	بررسی بابت مساکر در وضع موجود شهر مشهد	۱۷۲
۹-۴	بررسی وضعیت مالکیت اراضی	۱۷۹
۱۰-۴	اثرات اقتصادی روستاهای جدا شده در شهر مشهد	۱۸۲
۱-۱-۴	زراعت و باغداری	۱۸۳
۲-۱-۴	دامداری	۱۸۷
۳-۱-۴	صنایع	۱۹۱
۴-۱-۴	خدمات	۱۹۸
۱-۴-۱-۴	نقش فعالیتهای خدماتی جمعیت روستاهای حاشیه	۱۹۸
۲-۴-۱-۴	مشهد بعنوان قندب توریستی	۲۰۰
۵-۱-۴	تاثیر مرکزیت سیاسی	۲۱۲
۶-۱-۴	اولویت بندی انواع فعالیتهای اقتصادی	۲۱۲
	نتیجه گیری	۲۱۵
	منابع و مآخذ	۲۲۸

فهرست جداول
 -==--==--==--==--==--

شماره	عنوان	صفحه
جدول ۱	تعداد و جمعیت شهر و شهرستان مشهد در سالهای آماری ۱۳۳۵-۷۰	۶۰
جدول ۲	تراکم بیولوژیک جمعیت در شهرستان مشهد	۶۳
جدول ۳	توزیع جمعیت در مناطق شهری و روستایی شهرستان مشهد	۶۴
جدول ۴	نسبت جنسی جمعیت در شهر مشهد به تفکیک سال	۶۵
جدول ۵	نسبت جنسی جمعیت در مناطق شهری و روستایی شهرستان مشهد	۶۷
جدول ۶	نسبت جنسی جمعیت شهر مشهد در گروههای سنی	۶۷
جدول ۷	توزیع درصد جمعیت به تفکیک گروههای سنی	۶۸
جدول ۸	توزیع درصد جمعیت مناطق شهری و روستای شهرستان مشهد	۶۹
جدول ۹	رشد جمعیت شهر مشهد در طول دورههای آماری	۷۲
جدول ۱۰	وضعیت گروههای سنی مختلف در شهرستان مشهد به تفکیک سال	۷۵
جدول ۱۱	میزان فعالیت در شهرستان مشهد به تفکیک سال	۷۶
جدول ۱۲	درصد جمعیت شاغل ۱۰ ساله و بیشتر شهرستان مشهد بر حسب سه بخش مشاغل عمده	۷۸

فهرست جداول

شماره	موضوع	صفحه
جدول ۱۳	سوزج مقدار و درصد جمعیت باسواد ۶۴ سال مشید به تفکیک سالهای آماری	۷۹
جدول ۱۴	درجه تحصیلی و مدرک اسوادان به تفکیک جنس در شهرستان مشهد	۸۰
جدول ۱۵	آبادیهای ادغام شده در شهر مشهد در حد فاصل ۵۵-۱۳۴۵	۱۵۴
جدول ۱۶	آبادیهای ادغام شده در شهر مشهد در حد فاصل ۶۵-۱۳۵۵	۱۵۵
جدول ۱۷	وضعیت اشتغال در بخشهای مختلف اقتصادی در شهر مشهد	۱۹۳
جدول ۱۸	محورهای عمده ترانسپورت شهر مشهد تا پایان سال ۱۳۶۷	۱۹۶
جدول ۱۹	عدد اتوبوسها و سایر وسایل نقلیه در فصول مختلف	۲۰۴
جدول ۲۰	برآورد تعداد کل خروجی زائر و مسافر از داخل و خارج استان در فصول مختلف سال	۲۰۵
جدول ۲۱	برآورد میزان کل هزینه های خانوارهای زائر و مسافر در مشهد به تفکیک نوع هزینه و طول مدت اقامت خانوار در مشهد (استان)	۲۰۶
جدول ۲۲	برآورد میزان کل هزینه خانوارهای زائر و مسافر مشهد به تفکیک نوع هزینه و وسعت خانواری	۲۰۷

شماره	عنوان	صفحه
۱	سیودار ۱	۵۰
۲	رؤییم درجه حرارت ایستگاه اقلیمی مشهد ۸۴-۱۹۵۷	۵۰
۳	سیودار ۲	۵۳
	رؤییم فصلی سارندگی ایستگاه اقلیمی مشهد ۸۳-۱۹۷۵	۵۳
۴	سیودار ۳	۵۴
	سیودار متوسط رطوبت ماهانه ایستگاه اقلیمی مشهد	۵۴
۵	سیودار ۴	۵۵
	منحنی آمپروترمیک ایستگاه اقلیمی مشهد ۸۴-۱۹۷۵	۵۵
۶	سیودار ۵	۷۰
	خرم سنی جمعیت شهر مشهد در سالهای ۶۵-۱۳۴۵	۷۰
۷	سیودار ۶	۷۱
	خرم سنی جمعیت شهر مشهد در سالهای ۶۵-۱۳۵۵	۷۱
۸	سیودار ۷	۲۰۸
	مقایسه سیودار تعداد زائرین و مسافریین مشهد و تعداد خروجی از مشهد در چهار فصل	۲۰۸
۹	سیودار ۸	۲۰۹
	خوسانات متوسط مقدار زائر و مسافر مقیم در مشهد در یک شبانه روز	۲۰۹
۱۰	سیودار ۹	۲۱۰
	آمار درصد اشتغال هتلهای مشهد از سال ۷۲-۱۳۷۰	۲۱۰
۱۱	سیودار ۱۰	۲۱۱
	سیودار ورود جهانگردان خارجی از طریق مرز دوغارون در سالهای ۷۲-۵۸-۱۳۵۶ و مرز باجگیران در سال ۷۲	۲۱۱

شهرستان نقشه‌ها

شماره	عنوان	صفحه
نقشه ۱	رشد و گسترش شهر مشهد در صد سال اخیر	۳۶
نقشه ۲	شهر مشهد در سال ۱۲۵۳	۳۷
نقشه ۳	شهر مشهد و موقعیت روستاهای اطراف آن در سال ۱۳۳۰	۳۸
نقشه ۴	شهر مشهد و موقعیت روستاهای اطراف آن در سال ۱۳۴۳	۳۹
نقشه ۵	شهر مشهد و موقعیت روستاهای اطراف آن در سال ۱۳۴۸	۴۰
نقشه ۶	وضعیت طبیعی منطقه - توپوگرافی	۴۵
نقشه ۷	موقعیت حواشی شرقی مشهد در سال ۱۳۴۵	۸۷
نقشه ۸	موقعیت حواشی شرقی مشهد در سال ۱۳۵۵	۸۸
نقشه ۹	موقعیت حواشی شرقی مشهد در سال ۱۳۶۵	۸۹
نقشه ۱۰	شبکه‌های اصلی ارتباطات حمل و نقل در منطقه	۹۹
نقشه ۱۱	شبکه‌های اصلی موجود در داخل و خارج شهر مشهد	۱۰۰
نقشه ۱۲	بنای شهر مشهد در دورانه‌های مختلف تاریخ	۱۰۵
نقشه ۱۳	نقشه شهر مشهد در سال ۱۸۷۵ میلادی	۱۲۰
نقشه ۱۴	نقشه شهر مشهد در سال ۱۲۴۰ هجری شمسی	۱۲۱
نقشه ۱۵	نقشه شهر مشهد در سال ۱۳۲۵ هجری شمسی	۱۲۵

فهرست نقشه‌ها

شماره	عنوان	صفحه
نقشه ۱۶	نقشه شهر مشهد در سال ۱۳۳۵ هجری شمسی	۱۲۶
نقشه ۱۷	نقشه شهر مشهد در سال ۱۳۴۵ هجری شمسی	۱۲۷
نقشه ۱۸	مراحل گسترش شهر مشهد از ۳۸۴ ه.ش تا کنون	۱۳۴
نقشه ۱۹	حدود تقریبی حصارهای شهر مشهد در دورانیهای مختلف	۱۳۵
نقشه ۲۰	ترویجی محله نوفان مشهد واقع در شمال شرقی حرم عظیم امام رضا (ع)	۱۷۶
نقشه ۲۱	اراضی عمداً اسناد نشده (قبل از احداث شهر جدید آستان قدس)	۱۷۷
نقشه ۲۲	موقعیت نیش آباد نسبت به مشهد	۱۷۸
نقشه ۲۳	محورهای عمده تمرکز صنایع شهر مشهد	۱۹۷

بسم الله الرحمن الرحيم

پیشگفتار

رشد فزاینده ، شهری باعث تورم شهر مشهد و بلعیدن فضای روستاهای اطراف این شهر گردیده است و تعدیات ناشی از نفوذ و تسلط صنایع و شهر-نشینی و یا گسترش راه‌های ارتباطی که به نوبه خود مشکلاتی عظیم در پیش‌روی تصمیم‌گیران شهری و روستای مشهد قرار داده است آن قدر شدید است که نباید از نو کوشش‌های عاجل به عمل‌آید تا جبران ویرانیها و از دست دادن فرصتها گردد .

در شرایط فعلی درگیری و تخاصم بویژه در فضاهای حاشیه شهر مشهود است .

بسیار محسوس است و آبادیهایی که در فوآملی طولانی از شهر واقع شده‌اند نیز چندان از آسیب‌تهاجم و آلودگی ناشی از توسعه فیزیکی شهر مشهد ایمن نمی‌باشند و این وضعیت بدان سبب زیان بار می‌نماید که فضاهای زیست‌سی و تفریحی نیز بموازت نقش سنتی تولید در کشاورزی به شمار می‌آیند .

توسعه فیزیکی شهر مشهد بیش از همه تحت تاثیر مداخلات انسان معاصر است لکن تکیه بر عاملی واحد تکنگری تلقی گردیده و اهمیت محدود و جزئی خواهد داشت .

شهر مشهد مجموعه‌ایی پیچیده از روابط و عوامل فرهنگی ، اجتماعی ،

فرهنگی ، اقتصادی و سیاسی می‌باشد که این مجموعه پیچیده حاصل کنش و واکنش متقابل عوامل متعدد و بی‌شماری است که در ارتباطی متقابل و ناگسستگی با یکدیگر قرار دارند .

بدنبال توسعه زندگی شهری در مشهد ، افزایش جمعیت شهرنشین کنترل و کادر بندی شهری توسعه فیزیکی و یا بافت ساختمان شده و بالاخره تعیین حدود مرزهای فضای شهری و حوزهای نفوذ شهر در برنامه‌ریزی شهری مورد توجه قرار گرفته است .

تغییرات فیزیکی شهر یا کالبد فیزیکی شهر از عواملی هستند که شهر منظر و سیمای خود را در طی زمان در ارتباط با آنها بدست می‌آورد نقش تکنولوژی ، نیازها ، ذوق و خواست عمومی در ارتباط با شکل و بافت اجتماعی انسان و نقش عوامل اقتصادی و اجتماعی و افزایش جمعیت در طول چندین دهه ضمن تغییر و نوسازی فضای ساختمان شده شهری نواحی اطراف آن را نیز در مقیاس وسیع با سیمای کاملاً جدید شهرسازی مدرن تغییر داده است نتیجه آنکه سیمای شهر (همچون شهر مشهد بعنوان نمونه) مورد مطالعه شده) تحت تاثیر نیروهای است که طی زمان با پیشرفت‌های اجتماعی اقتصادی و فرهنگی تحول می‌یابند .

موضوع این رساله نیز مشخص نمودن عواملی است که در شرایط فعلی

زندگی ، چشم‌انداز شهری را در مفهوم فضایی ، زمانی ، اقتصادی و فرهنگی و

دگرگون می‌کنند و در دهه‌های گذشته در توسعه شیزیکلی شهر مشهد اثرگذاری شدید داشته‌اند .

در تهیه این مقال بر خود وظیفه میدانم که از زحمات و راهنماییهای خردمندانه استاد محترم جناب آقای دکتر سید حسن مطیعی لنگرودی و همچنین توجهات و زحماتی که استاد دانشمند جناب آقای دکتر محمد حسین پاپلیسی یزدی متحمل گردیده‌اند کمال تشکر را می‌نمایم و همچنین برخود لازم می‌دانم از کلیه اساتید معظم جغرافیا که در دوره کارشناسی ارشد در محضر ایشان به کسب فیض مشغول بوده‌ام سپاسگزاری نمایم . و از کارکنان ادارات ، ارگانها ، موسسات و کلیه دوستان و همکارانی که به نوعی بنده را یاری نموده‌اند تشکر و سپاس فراوان دارم .

در خاتمه یاد استاد فقید شادروان دکتر عباس سعیدی رنوانی را گرامی

می‌دارم ، روانش شاد .

سید حبیب حسن پور رضوی

طرح سنده و اهمیت آن

در شرایط مکانی و زمانی

شرح مسئله و اهمیت آن در شرایط مکانی و زمانی

مفهوم شهر بر همگان روشن است ولی به مجرد آنکه سخن از تعریف آن به میان می‌آید تشتت آراء آغازی می‌گردد ، چه انسانها با انگیزه‌های مشابه دور همدیگر جمع نمی‌کردند و بهره‌وریهای اقتصادی آنچنان گوناگونند که سخنها و سلسله مراتبهایی از شهر است . نه مفهوم دقیق آن ، ولی آنچه همگان با آن تفاهم دارند این است که شهر یک کانون جمعیتی پایدار (۱) می‌باشد .

در فرانسه و چند کشور دیگر شهر و روستاهای مشترک دارند اما در خیلی از کشورها آمار روشنگر این حقیقت است که نقطه پایانی شهر در کجا قرار دارد و روستا در کجا آغاز می‌گردد .

در پاره‌ای از نقاط یک هسته مرکزی ، فعالیتهای بازرگانی و ابنیه عمومی را به نحو چابگیری در خود متمرکز می‌سازد . در حالی که کشاورزان فضایی پیرامون آنرا اشغال کرده‌اند بنابراین در این مورد ما با روستا - شهر و یا روستاهایی به صورت شهر درآمده روبرو هستیم .

برای مشخص شدن مراحل توسعه فیزیکی یک شهر بایستی مسائلی را به شرح ذیل مورد توجه قرار داد :

---

(۱) در شو ماکس ، جغرافیای انسانی ، (جلد دوم ترجمه سهامی ، سیروس ،

انتشارات رایزن ، تهران سال ۱۳۷۱ ، ص ۸۲۳

۱- موقع و مقر شهر

۲- مراحل رشد و تاریخ شهر

۳- نقشها و خیابانهای شهر

۴- جمعیت شهر

۵- محلات شهر (قدیمی و جدید)

۶- نقش شهر در ناحیه و ارتباط آن با روستاها و شهرهای اطراف آن

برای اینکه مراحل توسعه فیزیکی شهر را دریابیم لازم است نقشهای

مختلفی را که یک شهر در راستای رشد و توسعه خود پذیرفته مطالعه کنیم .

- نقشهایی که شهر مشهد در طی دوران گذشته داشته است :

۱- بقایای نقش کشاورزی

شهر مشهد قلمرو زراعت خویش را همچنان محفوظ داشته و هم‌اکنون بخشی

از ساکنان شهر مشهد به کار زراعی اشتغال دارند .

۲- نقش مذهبی

توسعه شهر مشهد از یک بعد مذهبی نشأت گرفته است و از آن پس

نقشهای دیگر اختیار کرده که با نقش نخستین در پیوندی مستقیم قرار داشته

و گاه از آن دوری گزیده است .

ازدحام زائران امام هشتم (ع) همواره با شدت وجود داشته و گاه گاه

جهش چشم‌گیری را نشان داده است . توجه به این نکته ضروری است که در

بسیاری از شهرهای مذهبی امر زیارت در سال یکبار رخ می‌داده (مانند مکه ، بنارس و ...) اما مشهد همیشه و در طول سال آماده پذیرایی از میهمانان امام هشتم (ع) بوده است و در کنار این نقش عظیم و حیاتی شهر مشهد با سایر نقش‌ها به کمک آن شتافته و تکامل بخش حیات شهر شده است . از جمله می‌توان نقوش فرهنگی ، نظامی ، اداری ، بیلاقی ، جهانگردی ، درمانی ، تجاری ، صنعتی و ... اشاره کرد .

تحول و پیچیدگی در نقش‌های شهری مشهد باعث توسعه روزافزون فیزیکی آن گشته است و چون نقشهای یک شهر ایستا نمی‌باشند و در طول زمان تحول می‌یابند و از دیگر سو به کمتر شهری برمی‌خوریم که تنها به یک نقش واحد متکی باشد . اکثر شهرها دارای نقش‌های متعدد هستند که با متقارن یا هم و یا جدا از هم به راه توسعه شهرها افتاده‌اند .

شهر مشهد برای روستاهای مجاور و در حوزه نفوذی خود خدمات زیست‌سادی عرضه می‌کند . از قبیل خدمات بهداشتی ، تجاری ، اداری ، آموزشی ، بانکی و ... پس شهر مشهد را می‌توان " مرکز عصبی " منطقه خود دانست ، بسرای این‌که به اهمیت هر یک از نقشهای آن بپردازیم با توسل به دو شیوه می‌توان نقشها را مورد بررسی قرار داد :

یکی با احتساب نسبت درآمد هر مقوله از فعالیتهای اقتصادی به کل درآمد و دیگر تعیین نسبت جمعیت فعال در هر رشته از فعالیتهای اقتصادی

به کل جمعیت فعال و در اینجا به وضوح روشن است که نقش مذهبی مشهد از

دیر باز چگونه بر توسعه و رشد شهر تاثیر داشته است .

به گفته پیر ژرژ^(۲) رشد شهرها به دو صورت خود را نشان می‌دهد :

صورت نخست :

وجه فضایی یا صوری شهر است . یعنی شهر چگونه مرحله به مرحله و در

مقر خویش رو به رشد می‌نهد و به چه سان روستاهای اطراف خود را می‌بلعد

و این رشد در سیمای شهر نمایان می‌شود .

درجه دوم :

وجه عملکردی شهر است ، که چگونه توان نقشها و انطباق آنها بسند

الزامات و مقتضیات تاریخی موجب پدید آمدن وضع کنونی شهر گردیده است .

شکل صوری و شکل عملکردی و رشد شهری مشهد در پیوند با مشکل سوم

قرار دارند که عبارت است از مشکل جمعیتی آن و در واقع نقش شهر موجب

تشبیهت میزانی از جمعیت می‌شود که به واسطه آن مشهد توانسته است بسند

گسترش این‌سویه خویش اقدام نماید .

رشد صنعت و تجارت و بخصوص خدمات در شهر به ایجاد مشاغل جدیدی

انجامیده است که باعث کاهش مشاغل کشاورزی و کم رنگ شدن نقش زراعت

۷۷

(۲) ژرژ پیر، جغرافیای جمعیت

در شهر شده است که این مهم نقش بسزایی در توسعه شهرنشینی در مشهد و ضمیمه شدن روستاها، در خود گردیده است، که مهاجرت روستائیان بر توسعه فیزیکی آن در محدوده‌هایی از شهر اثر گذاشته و در نتیجه روستاهای بیشتری را به کام خود کشیده است.

بیشترین و بهترین ملاک توسعه شهر مشهد آمار سرشماری ۱۳۳۵ به ۱۳۴۵ و ۱۳۵۵ به ۱۳۶۵ است و سرشماری سال ۱۳۷۰ شاهی دیگر بر این مدعا است.

رشد شهر در پی یک سازگاری فوری با فنون و با اشکال سازماندهی اقتصادی جدید پدید نمی‌آید بلکه همواره با نوعی واپس ماندگی و در نتیجه مواجه است و شهر براساس نوعی مصالحه میان گذشته و حال به توسعه خویش ادامه خواهد داد.

در این راستا ملاحظه می‌گردد که محلات شهر مشهد با یکدیگر متناسبت می‌باشند و هر محله ویژگیهای خاص خود را دارا می‌باشد و هرکوشه آن حکایتی از یک سلسله مسایل اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی خود دارد.

"قیمت مساکن" بالاخص زمینهای مسکونی بتدریج با رشد شهر رو به فزونی می‌نهد که خود بابت ایجاد واحدهای مسکونی کوچک و محقر در نواحی حاشیه‌ای شهر می‌شود، و در بخش دیگر شهر این پارامتر افزایش سکونتگاههای مجتمع و آپارتمانی را به همراه دارد که موجب شکل‌گیری آپارتمان‌نشینی می‌گردد.